

ТРИДЕНЬК - REVUE HEBDOMADAIRE - UKRAINIENNE - TRIDEN'

Число 35 (393) рік вид. IX. 1 жовтня 1933 р. Ціна 2 фр. Prix 2 fr.

Париж, неділя, 1 жовтня 1933 р.

«Туристична» поїздка п. Еріо в совіти, з якої малося привезти і привезлося — стільки останніх відомостей про досягнення та успіхи совітського будівництва, стільки новин про прекрасне життя й добробут у тій сказочній країні, — разом з тим мала бути лише підготовкою іншої подорожі до совітів, вже офіційної і такої характерної, бо — подорожі французького міністра авіації.

Досить сказати, що в майбутній війні, — як її собі уявляють військові спеціалісти, — авіація буде одним з рішачих родів війська, щоб зрозуміти, що така поїздка може означати, приймаючи при тому на увагу, що Франція в авіації веде перед.

Повертаючися до подорожі п. Еріо, пригадаємо собі, що п. Еріо виніс з неї найліпші вражіння й є надзвичайно захоплений країною совітів.

Воно звичайно, що коли вже з ким трактують і до кого наближаються, так хотілося б, щоб партнер був як можна призоїтіший. І може більше саме відціля походять всі ті намагання перемалювати, поскільки можливо, понуру й часом страшну совітську дійсність на лагідніші й світліші фарби й тони, чим так дружней зайнялися були разом п. Еріо з совітами.

Всьому світу відома вже та безприкладна титанична боротьба між Київом і Москвою, яка, як виявляється, не має жадного пардону й яка на сьогодні, на наше нещастя, переходить несприятливу для нас фазу. Точиться ця боротьба без перестану, забірає так багато у нашого народу жертв, але хоч і дорогою ціною, але займає в цій нерівній боротьбі наш народ все дальші позиції. Поволі, але певно котиться, посуваючись наперед, колесо історії, на якому все вище підіймається та точка його, яка означає Україну — і разом з тим ахи-

лесову п'яту ССРСР, — при одночасовому спуску вниз тієї його точки, що на протилежній стороні означає — Росію, яка все спускається вниз, щоби бути в своєму часі остаточно роздавленою...

Коли це може й обоятна перспектива для нових друзів ССРСР, то в кожному разі вона цілком не на місці. Її ліпше не зауважувати. І з уст п. Еріо в Харькові виривається захоплення мирним українсько-російським співжиттям, захоплення тим успіхом, з яким совітській владі вдалося «поєднати в Україні українській націоналізм з міжнароднім соціалізмом».

Саме перед тим пустили собі кулю Хвильовий і Скрипник...

П. Еріо хотів би бачити ССРСР сильним і господарськи. І большевики йому це тако-ж так наглядно показали. «Дніпрельстан», заводи, колгосп під Одесою... Саме жнива, робота кипить. І який прекрасний урожай, задоволені й щасливі колгоспники, що за свою працю дістають денно... пуд хліба, 10 карбованців і навіть... виноград на десерт.

І саме як-раз в цей час, підчас подорожі п. Еріо, по всьому світі почали закладатися комітети допомоги голодним в Україні.

П. Еріо відвідав навіть був з'їзд дітей-піонерів. «Я бачив так багато прекрасного у вашій великій країні, — казав п. Еріо до своїх гостителів, — але нічого прекраснішого цього дитячого цвітника я собі не можу уявити. Я гак глибоко схвильований. Я дуже люблю дітей і перекажу дітям Франції, як діти великої країни совітів в самому малому віці разом із своїм батьками беруть активну участь у грандіозному будівництві союзу».

Але треба було, щоб від з'їзду піонерів вислали делегацію кількох «ліпших» з цього «цвітника» до сьогодняшнього необмеженого властелина в Україні, московського генерал-губернатора Постишева. Одним з цих делегатів оказався піонер, що особливо горливо «разом із своїми батьками бере участь у грандіозному будівництві союзу» — настиг він у полі, в своїй якості «легкого кавалериста», 16 голодних селян, які збирали колоски, й видав їх у руки ГПУ...

Але п. Еріо всім захоплювався, а услужливе совітське телеграфне агентство «Тасс» негайно розносило по світі до відома всіх рекламні думки «посла французской буржуазии», як самі собі, усміхаючися в кулак, називали совітські комісари французького гостя.

І всі, хто читав звідомлення про подорож п. Еріо, всі знали, що большевики показують йому «потемкинськія деревни», й боялися, щоби поважний французький турист не пав жертвою обману.

По своєму повороті п. Еріо мав можливість докладно познайомитися з безстороннім матеріалом про дійсне становище в Україні. Однак з кількох докладів, які п. Еріо вже виголосив про свою подорож, ми бачимо, що в Україні голоду немає й що чутки про нього перебільшені. Крім того, ми дізнаємося, що зближення з совітами має принести щастя французькому народові і що во ім'я мира, во ім'я щастя французьких дітей робляться спроби дійти до порозуміння з «великим народом».

Як би стиснулися у французьких дітей від горячого болю їх ніжні серця, коли б вони знали, що їх щастя мають намір їм створити коштом загибелі мільйонів незахищених українських дітей, коштом невимовного, глибокого нещастя інших дітей, яким голодна смерть вже забрала—або ще забере—батька, матір, братика, маленьку сестру...

В світі, властиво, ніде вже немає сумнівів що-до правдивого стану річей в нашій батьківщині. Світ є досить поінформований. Але дивно якось «все проходить перед світом», — пише паризький *Candidé* з 14 вересня с. р., — без того, щоб якась цивілізована країна подумала про протест. Правда, ми маємо Лігу Націй. Маємо право запитати для чого вона служить, коли подібні злочини терпить без найменшого протесту? Ще ліпше. Газети, які нам приносять ці страхи, приносять на першій сторінці відомість про підписання франко-їтало-совітського пактів. Це є те, що вам дає прекрасну уяву про те, що зветься «людською совістю».

І дійсно, яких протестів можна чекати, коли майже всі держави підписали з совітами пакти «дружби», «ненападу» й т. д., і коли багато з цих держав, і навіть Америка зацікавлена в таких або інших зносинах з совітами. Саме в цих днях прилетів до Москви на аероплані й був зустрінутий представниками комісаріату закордонних справ тако-ж і американський «турист»—відомий полковник Ліндберг, який, так-же як і п. Еріо, захоплюється зараз досягненнями совітської авіації.

Нещастя впало на наш народ саме в такій полосі міжнародних відносин, коли якихось протестів з боку окремих держав очікувати трудно.

* * *

Інша річ, різні національні й міжнародні гуманітарні організації, церква. Багато з таких організацій до справи підійшло ясно й просто: люде страждають, необхідна допомога, — так її організуємо.

Випустило протест і приступило до організації помочі голодуючим Бюро національних меншин при Лізі Націй на чолі з д-ром Аменде, віденський кардинал Ініцер, Центральне Європейське Допомогове Бюро Християнських Церков.

Акція лише розпочалася й ще багато енергії треба буде прикласти, щоби довести її до бажаного кінця. Утруднюється вона, правда, тим, що совіти взагалі не визнають існування голоду в СРСР. Але і при такому положенні річей все-ж можливо буде подати поміч. Для чеського населення, наприклад, з Чехословаччини вже й тепер увесь час хліб іде вагонами.

* * *

Поскільки зусилля багатьох наших організацій назовні, направлені для організації міжнародної помочі голодуючим, вінчаються певним успіхом, постільки ми ще дуже мало звернули увагу на організацію допомоги серед самих нас.

Окремі наші організації, добре розуміючи значіння малих, але масових збірок, — організували їх. В де-яких організаціях зібрано вже для голодних досить поважні суми грошей. Але цю ініціативу на місцях треба підтримувати й розвивати. Це—завдання для наших центральних громадських організацій, бо всі ми, кожний з нас, українців, що знаходяться по цей бік ризького кордону або на еміграції, — а таких нас є до 10 мільйонів, — маємо за святий обов'язок і можемо завше хоч чимось допомогти тим, що вмірають. Це-ж часом тільки кусок хліба, щоб хтось з наших братів залишився при житті, це видаток денно буквально в сантимах, це для багатьох з нас відмовлення собі лише в чомусь цілком дрібному, щоб жила, а не вмерла якась українська дитина. Бо-ж кожний з нас, навіть на вигнанні, як би не був бідний, все-ж є незмірно багатшим від тих наших обездолених, ограбованих з останньої нитки людей, яким доля судила до кінця випити чашу совітської неволі.

Організацією нашої власної, української допомоги мусять наші організації зайнятися негайно, й установивши центральне бюро, — поки не буде організовано поміч міжнародню — налагодити висилку допомоги хоч-би дітям, тим нашим нещасним маленьким українським дітям, яких поки ще, напів живих, не вивезено на свалку чекистським грузовиком. Тим дітям, від голосу яких у вас здригнулося б серце, коли б ви почули, як вони в кожного перехожого просять кришку хліба:

— Дай, дядю, хліба, хоч кришечку, хоч малесеньку...

Симон Петлюра і сучасність *)

I.

Сучасники великих історичних подій, співробітники людей, що брали в них чільну участь, мають перевагу у тому, що їм щаслива доля судила бути присутніми при моментах творення історії народу, спостерігати найбільш інтимні її процеси. Вони своїми очима бачили дійсні, реальні факти цих подій, з їх життєвими побутовими барвами, з їх химерною мішаниною високого і низького, незрівняних здвигів і жалюгідних падінь...

Вони були наочними свідками і більш менш активними учасниками всього того, про що наступні покоління або дізнаються з чужих слів, оповідань «старих людей», або прочитають в писаній історії, яку напишуть вчені дослідники нашої епохи, і яка, згідно з своїм звичаєм, старанно класифікує всі наші болі, страждання, проаналізує нашу боротьбу, виділить пшеницю від плевелів, наведе порядок логічний всім подіям, і винесе їм і людям, що їх творили, справедливий вирок.

Так воно бувало раніш, так воно буде і з нашою добою. Але зараз, при сучасній стадії розвитку людського суспільства, при все зростаючій участі моментів свідомості в стихійних історичних процесах, пора оцінки подій та участі в них окремих чинників приходить далеко раніш. Більш того, вона починається майже поруч з ними і мабуть тому ми являємося свідками небувалого до цього часу масового появлення не тільки різних мемуарів, споминів, людських документів, але і навіть цілих синтетичних «історій» революції, що відбулася на Сході Європи. Сучасне наше життя начеб-то випережає хід подій, не задовольняється сучасністю і заглядає в майбутнє.

Цілком зрозуміло, що на такому тлі наше відношення до тих історичних постатей, що наклали печать свого особистого впливу на події, з ім'ям яких зв'язується ціла епоха, набірає надзвичайно складного змісту та зв'язується з самими різнородними і ріжноманітними мотивами як суб'єктивно-психологічними, так і об'єктивно-історичними.

Сучасники того чи іншого діяча, що мав долю бути провідником великого народнього руху, що був вождем національним протягом епохи героїчної боротьби нації за свої державні права, ніколи не можуть перейти через свої вражіння побутових, обивательських стиків, зносин з ним. Загально є визнанням, що для великого чоловіка самим небезпечними суть спомини його коморного. Під сучасну пору такою небезпекою відзначилися особисті секретарі.

Але коли виєлімінувати ці елементи звичайного людського, обивательського з відношень сучасників до своїх великих людей, в них все-ж таки залишається завжди той спеціальний елемент персо-

*) З промови, виголошеної на академії у. р.-д. клубу в Празі в день річниці смерті С. Петлюри.

на льної близости, особисто людського почування і психологічно-інтимного знання живої людини. До яких би вершин всесвітньої могутності і слави не досягав Наполеон, для татап Лютеції він все-ж таки завжди залишався її сином, який зріс на її руках, і хто його знає, які моменти в його житті для неї були дорожчими, чи ті, коли він перекидав європейські трони, чи коли він прибігав до неї малим хлопцем жалуватися на кривди своїх колег.

Не треба зневажати цей момент у відношенні сучасників до великих людей. Коли вважати, що ці історичні постаті ніколи не вмірають, а завжди залишаються присутніми в нашому житті, то ніхто інший, як ми, їх сучасники, в найбільшій мірі спричиняємося до їхнього безсмерття.

Один з найвидатніших сучасних філософів, англійський письменник Уелз, який, на превеликий жаль, не втримався від нерозважних уваг з приводу большевицької революції в своєму філософському етюді «The first and last thing» саму ідею безсмертя, що так міцно вкорінилася у всіх народів, виводить з цієї психологічної потреби сучасників, потреби, що потім передається дальшим поколінням, постійного спомину тих, що одійшли від них, спогадів про їхні слова, чини, почування, здогадів, як би вони відгукнулися на ті події, що відбуваються без них...

На цьому ґрунті серед людських мас, що стоять на нижчому інтелектуальному рівні, творяться легенди, що той, або інший чоловік не вмер, що в ту годину, коли його буде найбільш потрібно рідній землі, він знайдеться і знову поведе народні маси до боротьби.

При всій своїй наївності, в цих віруваннях є велика моральна та психологічна правда.

Нехай кожний з нас, навіть з тих, хто ставиться критично до історичного діла Петлюри, згадає, скільки разів він вже на протязі тих семи років, що пройшли від його загибелі, думкою звертався до нього і намагався відгадати, — а як би Петлюра на це реагував?

Дозволю собі це зробити публічно в нашому товаристві з приводу де-яких важливих моментів сучасности.

II.

Ця сама сучасність зараз остільки грізна, а для нашої майбутньої долі відповідальна, що мимагає від нашого суспільства як найбільшої розважності, так і найенергічної чинности, заснованої не тільки на інтелектуальному аналізі ситуації, але тако-ж на інтуїтивному зрозумінні її з погляду інтересів України. А це було Богом даним даром Петлюри.

Недавно один з сучасних народніх вождів, який серед сучасників найбільш нагадує Петлюру, ірландський міністр-президент де-Валера, на підступний запит одного з англійських журналістів, як він може знати, що думає весь ірландський нарід, гордовито відповів: «коли я потрібую знати, чого хоче наш нарід, то я питаю с в о г о серця».

Таким був і Петлюра. Його серце справді билося в унісон з віковою традицією українського народу так само, як і з його відродженою тугою за незалежним державним існуванням в тих формах, що намічалися органічними західними тенденціями його історії. Ці форми для Петлюрівської і нашої сучасності зводяться до того, що зветься загальною сучасною демократією. І тут ми маємо зараз найактуальнішу потребу в його пораді, його інтуїції.

Сучасна ситуація відзначається небувалою напруженістю. Преса переповнена всякими сумними прогнозами, які не виключають можливості нової війни. І це в той момент, коли економічна криза досягає такої гостроти, що ставить під загрозу всю матеріальну базу сучасного економічного і суспільного ладу. Загально є відомим, що діється в Китаю та СРСР, де більша частина територій цих двох держав знаходиться в стані хронічного голоду і їх людиність мусить бути виключена з рахунків нормального господарського обороту, і в першу чергу з рахунків споживання продуктів світового господарства. Але навіть такі матеріально могутні країни, як Сп. Д. П. Ам. зараз виявляють всі симптоми затяжної і важкої хвороби. В біжучих числах парижської газети «Le Matin» друкуються фель'етони талановитого письменника Кеселя, і його перші враження від американської землі зв'язані з нечуваним жебрацтвом, яке він спостерігав на Н'ю-Йорських вулицях. Краще тримається стара Європа, але ми вже і на своєму власному досвіді знаємо, що це тримання не має характеру сталої рівноваги і над всім повисла хмара великої тривоги.

Зовсім логічно виникає сумнів, чи той самий демократичний лад, та демократична система, що існують зараз, можуть врятувати ситуацію? І треба признати, що сучасність наша в значній мірі зтурбована цими сумнівами, пересичена отруйними газами зневір'я та всякою фантастикою що-до нових концепцій та перебудов. Реально-ж намітилися лише два шляхи: московський большевизм і європейський фашизм.

Загально є зараз прийнятою думка Г. Фереро, що це явища і новотвори одного порядку, і справді в їхньому відношенні до засад демократії є багато спільного, бо коли в Москві немилосердно нищать все, що протилежить «ленінізмові», то в Берліні урочисто палять книжки, в яких хоч трохи відчувається дух «марксизму». Так саме ріднить їх і та сугуба «революційність», якою пишаються їхні ідеології, та якою вони виправдують свої насильства над людською думкою та волею і окремих осіб, і цілих суспільних угруповань. Ця сама особливо підкреслена революційність, що має метою притягати до них симпатії народніх мас, само по собі зрозуміло, зовсім по іншому трактується в Москві, в Римі, у Берліні. І така контрверза в трактуванні революційности, як методи в боротьбі за людський поступ, дала привід тому-ж самому Г. Фереро поставити питання, чи в сучасних умовах оправдується і надалі стара традиція великої французької революції, що зв'язувала взагалі поступ з революційними масовими рухами, традиція, що була ввесь час догматом і сучасної демократії? З властивою йому сміливістю думки, він не боїться заявити, що зараз демократія

має більш поважне завдання характеру консервативного в охороні тих цінностей, що придбало людство за період демократичних режимів, як винаходи якихось рапових переворотів в надії на соціальні та політичні чуда. Тому він і закликає великі й міцні демократії світу: Америку, Англію, Францію непохитно стати на шлях охорони активної демократії, не боючись увійти в протиріччя з попередньою традицією її революційності.

Всяка нова, а тим більш так смілива, думка не може розраховувати на своє загальне признання. Футина є приналежність не тільки обивательського життя, але й політичного поступовання та людського думання. Міг-же французький міністр Даладье заявити при обговоренні у французькому парламенті пакту совітсько-французького, що він «відповідає традиції революції». Охоче припускаю, що в ній є багато спірного, але для мене є безсумнівним, що в своїй основній тенденції вона цілком відповідає інтересам молодих, хліборобських народів, які тільки що починають жити справжнім демократичним життям. Для них демократичний режим є тим першим весняним дощем, що пускає в зріст всі їх сили, всю їхню національну енергію, розворушує до творчої праці всі шари їхнього суспільства. Вони у перше зазнають його організуючих націю можливостей і не можуть ним нехтувати перед химерами небезпечних експериментів, за якими стоять лише масові психози та революційна словесність.

Тому я не помилюся, мабуть, коли появу виплеканої в цій країні ідеї слов'янської демократії поставлю в тісніший зв'язок з розвинутими думками про виключну цінність для молодих народів охорони демократичного устрою.

Серед них українському народу повинно б належати поважне місце, відповідне його віковій історії, культурі та органічному зпорідненню з основними засадами демократичного ладу. І це місце він добуде, не дивлячись на всі перешкоди, що стояли й стоять досі на шляхах його визволення. Тому то і ця шляхетна ідея слов'янської демократичної солідарності мусить включити в себе справедливе, відповідаюче демократичним засадам, вирішення української проблеми, вирішення в душі тих засад Української Народньої Республіки, за які й віддав своє життя С. Петлюра.

В своїй промові в 1920 році в Києві він говорив: «я демократ і думаю, що коли ми тепер відчуваємо ґрунт під ногами, коли у нас є віра в майбутнє, то все це ми повинні перетворити в чин... Нас рятував і врятує від загину український нарід. Я не перебільшую наших сил, одначе я твердо вірю в процес визволення нашого народу. Перед нами великі завдання державного й суспільного будівництва демократизму. І кожен повинен віддати волю, душу, руки на службу цьому ділу».

Так само в своїй заяві на ім'я уряду У. Н. Р., вже на еміграції, він писав: «консолідація сил нації для одної великої цілі відбудування самостійної Народньої Республіки мусить бути одною з невідкладних завдань уряду. Він повинен притягти до участі в цій великій справі всі групи нашого громадянства, всі його шари, використавши

всі його творчі сили». І нарешті в одному з своїх останніх, майже передсмертних листів він писав, «що вся наша праця закордоном мусить мати своєю метою довести європейським чинникам дозрілість нашого суспільства та народніх мас до самостійного державного існування на засадах європейської демократії».

Чи не відповідають ці всі думки з старих заповітів Петлюри тим завданням, що стоять перед нами зараз, і чи не намічається ними шлях для нашої праці зараз, коли українська проблема знову стає актуальною?

III

Сучасна актуальність українського питання на міжнародньому форумі є наслідком різних причин, але, по-за всіма чинниками загального порядку, не можливо в ній не добачати тако-ж і наслідків української праці. При чому, — що, може, важливо більш усього — праця ця має справжній соборницький характер — яскравого, безсумнівного маніфестування єдності української нації, з безперечним домінуванням над всім рухом ідеї української державности в К и ї в і .

Праця вся переводиться в невимовно важких умовах. Всі ми добре знаємо, що діється зараз на Великій Україні. Знаємо, що справжній, жорстокий голод панує вже майже цілий рік у цьому краю, так щедро обдарованому Богом. Відомо нам тако-ж, що життя там прийшло до того, що людність тікає світ-за-очі, що московська влада підняла знову похід проти українського «жовто-блакитнього шовінізму», знищуючи всі вияви національного руху, навіть в його захисних комуністичних барвах.

Не можемо ми тако-ж закрити очей на ті утиски, що в національному відношенні зазнає населення всіх останніх українських земель. І тут наша людність, не дивлячись на всі приписи демократичних конституцій, залишається на становищі громадян другого сорту. Цілком природне, що і та криза, що панує зараз по всіх країнах Західньої Європи, найбільш дошкуляє нашому народу, в більшості хліборобському, що особливо надається до всякої господарської експлоатації.

Коли-ж додати до цього великий ідейний розбід, на який хворує добра частина нашого громадянства, безкритичне захоплення наче-то новими гаслами та рецептами рятування української справи, творення нсвих центрів та «проводів», то всі труднощі вище зхарактеризованої праці повстають перед нами в повному розмірі. А тим часом вона йде, не спиняючись, і ми відчуваємо її скрізь, більш того — в ній ми відчуваємо справжній ентузіазм всенароднього руху.

Кільки самих останніх сучасних подій.

Всіми є загально визнаним, що власне Україна стоїть на чолі боротьби селянства СССР з совітською владою.

Це визнається як самим совітським урядом, так само підтверджується безпосередніми свідками з числа чужеземних діячів. Але основний зміст цієї боротьби і досі залишається мало виясненим.

Що власне дає силу нашому селянству в цій боротьбі не на життя, а на смерть? Питанням цим зацікавився центральний орган комсомольців «Комсомольська Правда» і вона послала свого власного кореспондента на Україну довідатися про цю справу. Ось що написав цей кореспондент з України: «в Україні скрізь в колхозах, совхозах, бібліотеках, школах, районних управліннях і відділах уряду засіли українські націоналісти. Вони не тільки займають відповідальні посади, але й пролізли масово в партію. Скрізь ці «петлюрівці» або прихильники «СВУ» ведуть підривну працю, дуже зручно переплітаючи свою пропаганду а агітацією проти московського комунізму і з антимосковською пропагандою взагалі». Викиньте комуністичну фразеологію і зміст подій на Україні виявиться цілком ясно: ідеологічною базою її боротьби є «петлюрівство», і Петлюра, як і раніш,— є в центрі нашої боротьби.

Інший, самий новітній факт, що те-ж наочно засвідчив могутність нашого національного духу. У Львові в цьому-ж таки місяці відбулася небувала ще досі маніфестація українська: «Українська молодь — Христу». Вулицями старого українського міста пройшло до сотні тисяч українського люду, в зразковому порядку, з всією барвистою красою нашого національного строю, маніфестуючи свою відданість національній вірі батьківщини. Маніфестація зробила колосальне враження і на своїх, і на чужих. І думаю, що найбільш правдиву оцінку її значіння було дано в таких словах як раз чоловіка «чужого»:

Так, так, ми не можемо вас заховати! Треба шукати способів спільно жити.

Міг би я навести ще кілька фактів аналогічного порядку, може меншого розміру, але суть справи полягає не в їх кількості, а в цій неперерваності виявів українського національного руху. Всі вони не губляться без впливу, всі вони попадають на реєстраційні апарати політичного міродайного світу, й ефект їх однаковий з тим, що мав місце на вулицях Львова:

«Так, так, не заховати українське питання. Надходить час його полагодити».

І цілком зрозуміло, що там, де є більш зручності у використанні болючих проблем сучасності, або навіть і знання стану річей в Україні, виникають цілі проекти вирішення української проблеми. Останніми часами найбільшого розголосу набрала спроба відомого Розенберга поставити її в Лондоні, з німецької ініціативи. Не відомо точно, що конкретно було ним запропоновано. Газетні відомості з цього приводу дуже противорічливі і неясні. Але це не має значіння. Суть справи полягає в тій політичній інтуїції, що українське питання є таке, що на ньому зараз можливо вести політичну гру. І ми не маємо сумнівів, що власне так воно й ставиться. Так що відношення свідомого українського громадянства, що пам'ятає заповіти Петлюри, до таких проектів може бути цілком недвужначно негативним.

Ми не хочемо бути об'єктом в чужій грі. Ми вже маємо досвід, гіркий досвід такої гри з 1918 року і повторювати його свідчило б про те, що ми нічому не навчилися.

І той самий Петлюра, що значну частину німецької окупації перебув у тюрмі, а по визволенні зараз-же повів революційну боротьбу проти німецького ставленика, яка й закінчилася відновленням вільної Народньої Республіки, всім своїм політичним світоглядом, всією своєю геніяльною інтуїцією перестерігає українське громадянство від яких будь ілюзій з цього приводу.

Не Бог зна який він латиніст був, але Віргілієво речення пам'ятав добре:

— «Timeo Danaos et dona ferentes».

IV

Перед нашими очима перейшла вся «петлюрівська» епопея, вся його боротьба, вся його діяльність. Ми ще ніяк не можемо його відділити від нашої сучасности, в якій він особисто є чинний через нас і всіх тих, які продовжують діло визволення України. А в тім все-ж таки з кожним роком його ім'я, його особа стають власністю історії.

Ми це спостерігаємо на самих різних подіях, і перш всього і на своєму відношенні, що стає все більше ніжним, чулим, в якому все більше зростають почуття побожного пієтету. Згадаймо недавні часи, коли у нас з'являлася завжди якась нехіть, смутне незадоволення, як що наші політичні противники обзивали нас «петлюрівцями». Були часи, коли де-хто і протестував проти цього. Тепер це все минуло, і термін «петлюрівця» все більш набував значіння рівноважного «мазепинцю», на що ніхто не ображався і яке титло носив з гордістю до кінця свого життя.

Я вже наводив доказ того, що зараз термін «петлюрівства» на совітській Україні розповсюджено на всіх тих, хто веде боротьбу в ім'я України з Московщиною. Навіть серед комуністів з'явилися «петлюрівці», бо Конара-Палашука, Головка, Хоменка недавно розстріляли не тільки як агрономичних шкідників, але і як діячів українського руху.

Не здивує мене тако-ж, коли б я почув, що в націоналістичних колах говорять, правда, поки-що неприлюдно, що Петлюра, аби досі був живий, то був би з ними. Не здивуюсь я тому, бо в одній з їхніх публікацій я вже читав, що вони ставлять у вину уряду УНР те, що він не вмів зберегти життя Петлюрі. Не забуду тако-ж я оповідання одного з галицьких послів до сойму, як простий галицький селянин на народньому вічу відчитав одного з націоналістських молодиків, що спробував зневажливо трактувати його особу... І коли б ці носії нових гасел спробували, або їм було дозволено, перенести їхню працю з утульної Європи на суворий та небезпечний терен світщини, то їм мабуть нічого іншого не залишилося б, як назватися «петлюрівцями».

Згадаймо тако-ж, що говорилося представниками різних течій, зараз після героїчної смерти Петлюри, коли люде, від яких він зазнав персонально стільки лиха, урочисто заявляли «він наш»!..

Ці симптоми мають своє значіння. Вони свідчать про те, що ім'я і сссба Петлюри стають для українського загалу національним символом. Ми вже були свідками, як самі ріжні течії рсбили спроби привласнити собі Шевченка. Большевики видали спеціальні наукові дсслїди, щсб докзати, що Шевченко був комуніст. Прийде час, коли самі ріжні політичні течії будуть ділити про-між себе Петлюру. І матимуть рацію, бо в кожній з них є своя спеціальна частина національного патссу, ідейного пориву до національного чину... І не диво, що їхнім бажанням може бути перехрестити ці свої власні домагання з історичною пссаттю, якої життя все цілком належало Україні.

Не тільки законне бажання, але й шляхетне, бо і на них од поста-ті Петлюри впадуть проміні тієї невмирущої слави, яка «коли все гине», ніколи «не поляже».

К. Мацієвич.

Проблеми сучасної політики

5. Нові орієнтації наших сусідів.

Два роки тому в статті «На випадок хуртовини» (*), припускаючи можливість міжнародньої завірюхи, вказували ми на глибску протилежність мссковських і польських інтересів, які в разі конфлікту між Заходом (оскільки на Заході прийшло б до порозуміння) та Сходом неминуче мусять відкинути Польшу на Захід, супроти Сходу, супроти Мсскви.

А нині ми стоїмо перед фактом зближення між тими, кого в перспективі вважали ми непримиримими ворогами: Польша й Москва підписали між собою пакт неагресії і демонстративно заявляють скрізь про свої дружні стосунки. Це відбивається не тільки на «прстолі», на характері дипломатичних віднссин, але й на пресі. Ніде, здається, не було раніше стільки правдивого й багатого фактичного матеріялу про СССР, як в польській пресі. Тепер преса ця замовкла. Містить офіційні відомості й уникає всього антисовітського матеріялу.

Ця нова політика продиктована двома новими фактами, яких ми не могли узгляднити два роки назад. По перше, Москва з грізної, сильної, небезпечної, перетворилась у «лагідну» і у всякому разі не страшну. Два роки назад ми не зважувалися навіть розраховувати на можливість такого скорого ослаблення совітів, коли саме захоплювалися одні, жахалися другі «успіхами» і будівництвом п'ятилітки. Польша змогла наблизитись, принаймні сфіційно, до Москви, бо її вона нині не боїться.

Другий факт, що штовхнув Польшу, як і інші народи, на пакт з СССР — це зміна ситуації в Німеччині, поступовий хід вперед і потім перемога й прихід до влади Адольфа Гітлера.

*) Див. «Тризуб», ч. 33 з 6 в ресня 1931 р.

Агресивний тон, пангерманські теорії, прагнення до здійснення, говорючи українським терміном, «соборности», таємні чи напів таємні озброєння, за які, принаймні, голосно говорять газети французькі, — все це зробило колосальне враження на цілу Європу, і не могло не відбитись на настроях Польщі, яка відчула себе найбільш загроженою з огляду на вже давній і майже перманентний конфлікт з Німеччиною на ґрунті Данціґу і так званого «коридору».

Серед таких обставин Польща почала шукати якоїсь гарантії для свого існування і цілості своїх західних кордонів. На цьому ґрунті Варшава склала пакт з ССРСР.

Коли це є тільки певний маневр, коли це тільки бажання, на випадок збройного конфлікту з Німеччиною, мати певність, що заплля із сходу буде забезпеченим, таку тактику Польщі можна, принаймні, зрозуміти. Хоч, властиво, ми це одмічали в іншому місці, для цього пакт не потрібний, бо при сучасному своєму стані Москва позбавлена всякої можливості взяти участь у будь-якому збройному конфлікті. Коли-ж би це був союз з Москвою, то справа має зовсім інший і в високій мірі небезпечний характер для самого існування Польщі. Але як можуть на це піти польські, досвідчені у східних справах політики, які самі добре знають, що, в разі, коли Москва буде й далі тако-ж слабкою, як нині, вона або зрадить їх, або попросту підведе, не виконає взятих на себе зоб'язків; коли-ж вона стане сильною, то тактика Москви прийме зовсім інший характер. Польські політики навряд чи можуть забути, що ще дуже недавно польська справа була «внутреннім русским вопросом».

Ще цими днями в газеті Мілюкова «Последнія Новости» передруковано було з «Червоного Архиву» розмову між Мілюковим і лєрдом Греєм за часів війни, коли обидва цілком погоджувалися на тому, що польська справа — «внутренній русській вопросу». Ще більше, натурально, цей «вопрос» є внутрішнім для правіших від Мілюкова монархістів, а для совітів, для червоної Москви Польща уявляється «желанным гостем» у совітській «родині» соціалістичних республік. Це все прекрасно знають у Варшаві...

Що до агресивних планів Гітлера, які не можуть здійснитися без абсолютної руйни цілої Європи, без нечуваної по своїй силі військової катастрофи, що однаково буде небезпечною і для переможців, і для переможених, то ми все-ж гадаємо, що й німці, не дивлячись на палкі промови націонал-соціалістів, — що, можливо, визначені для внутрішнього вжитку, для підтримання популярності партії в самій Німеччині (бо ні знищити безробіття, ні сягнути реальної зміни міжнародної ситуації «наці», в супереч своїм об'язкам, все-ж не могли), — не так легко підуть на якісь справжні військові авантюри. Часом від палких слів до рішучих діл дистанція буває немала. І Мусоліні колись, років 6-7 назад, жахав Європу своїми войовничими промовами... З другого боку, самі німці-ж завжди так вже войовничо промовляють: нині ми чуємо, що міністр закордонних справ Німеччини сам повторює вище згадану фразу, що війна однаково б'є і переможців, і переможе-

них, а сам Адольф Гітлер, коли говорить для закордону, знаходить досить лагідні слова (його промова 17 травня).

Отже, не дивлючись на роздратовання в певних європейських колах де-якими маніфестаціями «наці», не дивлючись на паніку, яку вони сіють в різних кутках Європи, безпосередньої загрози миру ми ще не бачимо і сподіваємося, що нової війни по-між західно-європейськими культурними народами ми не діждемося.

Може бути, що хвиля, яка високо піднялася вгору, як і всяка хвиля, далеко і назад відступить, і в результаті прийде до порозуміння там, де воно уявляється начеб-то неможливим. Як це не дивно, але саме з гітлерівським по настрою данцігським сенатом у Варшаві налагодилися ліпші стосунки, ніж з усіма попередніми.

Отже *horribile dictum!* між Польщею та Німеччиною в майбутньому порозуміння не є виключеним.

В одному відношенні Польща має цілком подібне становище з Україною: історично вона лежить на роздоріжжю між Заходом і Сходом. Хоч це нам те-ж не легко, ми обіраємо для себе Захід, на нього орієнтуємося, з ним в'яжемо свою долю на майбутнє. І ми не можемо допустити думок, щоб Польща, традиції якої ще більше нашого сплетені з тим Заходом, могла б думати про сталу і тісну співпрацю з Москвою. На таку фатальну концепцію для самого існування Польщі не піде ні один розсудливий польський політик. Польща може або лавірувати між двома силами, уникаючи сутички як з того, так і з другого боку, або, коли вже вибирати, то кінець кінцем вона примушена буде обрати Захід та йти разом з ним проти своєї антитези — Москви. Польська історична традиція любить виставляти Польщу як ту силу, що рятувала завжди Захід від дикого Сходу. Не думаю, щоб Польща цієї традиції легко зріклася, уступивши цілковито Україні цю роль, яку завжди приписувала собі.

Не нам судити про те, які форми може прийняти внутрішнє європейське порозуміння, і зокрема порозуміння Польщі з Німеччиною. Ми про це говорити не будемо і порад давати не покликані. Митільки пригадуємо собі, що позиція УНР, — наше порозуміння з Заходом, себ-то і з Польщею, щоб одстоювати своє буття супроти Сходу, супроти Москви, — не раз викликала велике захоплення серед досить широких польських кол: «мудра, мовляв, політика»... Коли «мудра» вона що до України, то так само мудрою вона, очевидно, мусить бути *tutatis mutandis* і для самої Польщі. Коли ми гадаємо, що світова війна загрожує Німеччині, то загрожує вона, звичайно, й Польщі.

Існує ще одна обставина, з якою польські політики, очевидно, не можуть не рахуватися: це небезпека комуністична. На східніх «кресах», у прикордонного українського населення Волині чи Галичини ця хвороба не уявляє, здається, вже ніякої небезпеки: стогін селян з другого боку кордону до них дійшов. Але ми дуже непевні, щоб комунізм стратив цілком свій ґрунт в Центральній і Західній Польщі. Між тим, офіційне зближення з Москвою, тон польської преси, визнання, бодай словесне, успіхів «соціалістичного будівництва» має

в собі небезпеку колосального підсилення комуністичної пропаганди в самій Польщі.

Так само як подорож Еріо до совітського раю і його захоплення безперечно, посилює комуністичну позицію у цілій Франції.

Всяке зближення кожної західної держави з Москвою, це полегшення роботи Третього Інтернаціоналу, яка не припиняється і, безперечно, не припиниться, доки існує совітська диктатура в Москві. Треба-ж нашим ворогам визнати одно: вони були і є справжніми й ідейними фанатиками комунізму і світової революції. Коли ці загрози небезпечні для Франції, хіба в колоніях, коли Еріо може ще, хоч і з певним ризиком, воспівати московський рай в Парижі, — для сусідів Москви це значно менш безпечно. Там, де є криза, є незадоволення, там де є незадоволення, завжди знайдеться ґрунт для комунізму. Там де комунізм — панує руїна.

Це все, звичайно, прекрасно розуміють польські політики, і тому, не дивлячись на всі апаранси зближення, в його тривалість і ширість ми не віримо.

* * *

А проте факт є фактом: пакт польсько-совітський існує. Як же ми мусимо на цей факт реагувати? Про це не раз запитували нас наші критики і ховали нашу «концепцію», скільки в ній хоч якесь місце займала і Польща.

Було б смішним твердити, що факт польсько-московського зближення, хоч би й ефемерного, може нам бути приємним. Так само не може він бути приємним ані одному свідомому українському громадянину. Але чи мусили ми у відповідь на пакт лягнути дверима й пірвати наші довголітні вже знайомства і зв'язки, що ми придбали собі в Польщі?

Так, ми знаємо, для українського політика на еміграції такий жест був би з демагогічного боку дуже корисним. Оплески, і не тільки оплески чекали б нас: величезна наша еміграція в Америці вінчає такі вчинки не тільки квітами, але й доларами. Ми це добре знаємо, але ми зробилиб непоправиму помилку, колиб серед цих обставин пішли на такий вчинок. Це булб політикою, гідною експансивного юнака, а не справжнього політика. В житті народів створення атмосфери взаємного довір'я серед певних провідних кол, це велике придбання, яке вироблюється не легко, роками і не завжди вдається.

Колиб дійсно ослабла в самому польському громадянстві віра в історичну необхідність існування самостійної України, ми б мусили подвоїти, потроїти нашу акцію серед цього громадянства. Хоч всяке глибше порозуміння Москви й Варшави загрожує тяжкими наслідками самій Польщі, все-ж таке порозуміння, — історія про те свідчить, — в першу чергу мусить відбитись на Україні, і приводить до її політичного рабства.

Коли ми мусимо з цим зближенням боротись, то не потребуємо зігнорувати й інших фактів: погляньмо на ту саму, — нині таку ввіч-

ливу до совітів, — польську пресу, і ми побачимо другий, паралельний факт, а саме: за останній рік ця преса уділяла більше місця українській справі, ніж коли будь. Навіть в газетах звичайно ворожих до нас, з'являлися статті, які виявляли чимало цікавості, а часом і ознайомлення з проблемою.

Інша справа, чи ці пресові розмови привели до реальних змін у взаємовідносинах з українськими «меншостями». Тут, очевидно, наші західні сусіди додержуються московської приказки: «скоро сказка сказується, да не скоро діло діляється».

Але принципово це не зменшує все-ж значіння цих статей. Особливо-ж треба відмітити появу «Польсько-українського бюлетеня», що звернув загальну увагу сміливістю у поставленні як проблеми незалежності України, так і проблеми польсько-українських відносин. Створення терену, на якому і українська, і польська сторона змогли вільно обмінюватись думками — це факт, що належить до історії. Раніше нам доводили часом наші приятелі галичане, що ми даремно думаємо, буцім-то поляки співчують ідеї незалежності України, і вказували, що про Україну коли й пишуть, то скорше в дусі Дмовського. Коли так стояли справи раніше, то тепер вже, принаймні, кілька книжок «Всходу», журналу, що виходить польською та англійською мовами, та «Польсько-українського бюлетеня» можуть бути відповіддю на такі запитання.

Інша, як ми вже згадували, на жаль, є практика польсько-українських відносин на теренах, скажемо, Галичини чи Волині; але факт застається фактом: такого розуміння української проблеми і справи нашої державності як у Польщі, ми, на жаль, не часто бачимо у цей мент у інших, крім хіба Гумунії, народів. Чехословацьчина глибоко зрозуміла тільки культурний бік нашої визвольної боротьби. Німеччина тільки тепер починає знов пригадувати те, що вона колись вивчила про Україну, по інших-же країнах нас хоч часом і розуміють, але далеко не так ясно і, так мовити, не до кінця.

Таким чином, коли, з одного боку, ми бачимо «пакти неагресії», а з другого — «Польсько-український бюлетень», то нехай нам дарують цей парадокс, але останній тоненький журнал і нічого більше — в майбутньому може мати більше значіння, ніж красномовно помпезний пакт з посланцем пана Літвінова.

Одним словом: в глибину польсько-московського зближення ми не віримо, а скільки воно робилося фактом, ми вважаємо необхідним боротись з ним, спіраючись на ті тверезі елементи серед поляків, що розуміють всю небезпечність такої політики.

* * *

Але Польща не одна підписала пакт з СРСР. В Лондоні з'явилися нові пакти, підписані й двома іншими ближчими сусідами нашими — Гумунією та Чехословацьчиною.

Загальну сцінку пактів неагресії ми дали в статті «Папіровий

тріумфатор», тут-же, в приміненні до Румунії, ми можемо сказати те, що й про Польщу: в дійсне її зближення з совітами ми не віримо. Румунія багато має поррахунків з Москвою, занадто вже зацікавлена у відновленні нашої незалежності, щоб політика зближення з СРСР мала будь-які шанси на тривалість і ширість. Ми віримо, що в Румунії справжні симпатії до відновлення нашої державності завжди мусять мати перевагу над русофільством, загалом дуже сумнівним у Букарешті.

Інша річ Чехословаччина, в якій русофільство було свого роду традицією, а до самостійності України уряд Ч. С. Р. ніколи не виявляв особливого співчуття. Одначе ми знаємо, що ніяка інша країна не має так реальної і раціональної політики, як Ч. С. Р. В Празі завжди рахуються з фактами, в Празі уміють і довідатися про ці факти: на хімерах своєї політики там ніколи не будують. В Празі мусять знати, що діється в СРСР, і на цю «руїну» навіть підписавши пакт, вони ставити своєї карти не можуть і, ми певні, не будуть... А крім того, в Празі існує ще одно справжнє почуття,— почуття с л о в ' я н с ь к е , почуття близкості до своїх братів по крові, по мові, по культурі. Ми це відчули по тій незвичайній допомозі культурній, яку діставали протягом років в Празі; такі речі не забуваються... Ми певні, що наші сучасні страждання в Празі відчувають глибоко, і це не лишиться без впливу і на поступованні Праги. Хоч багато ще й на Підкарпатті справ до полагодження, але те прийняття, яке мали наші студенти й професори в Чехословаччині, безперечно наблизили один до сдного ці два однаково демократичних народа. Цілком аналогічна історія боротьби за своє національне визволення дала їм взаємне зрозуміння.

Таким чином, ми не повинні дуже песимістично дивитись на розвиток наших дальших стосунків і з Польщею, і з Румунією, і з Чехословаччиною. Ми маємо, розуміється, на увазі державні чи загально-національні стосунки, а не справи так званих «меншостей». Це питання є, на жаль, зовсім окреме...

Ми зрobili в низці статей перегляд сучасної міжнародньої, такої змінливої, такої неусталеної політики. В теперішній час трудно рсбити підсумки, ще тяжче робити пророкування, але освітлювати події все-ж потрібно, бо потрібно-ж щось рсбити. Потрібно з'ясувати, якими шляхами нам, українцям, іти далі.

Про це поговоримо окремо. Тут-же зазначимо ще тільки одно: в цей грізний, в цей безконечно трагічний час, ми повинні виявити максимум енергії, організованости й витривалости. Ми майже все згубили, але у нас залишився ще один скарб: твердість волі і віра в перемогу.

Олександр Шульгин,

З листів з України

Редакція отримала гачку листів від одного селянина з Чернігівщини до свого родича на еміграції з приложенням такого листа:

— Прошу ласкаво помістити в «Тризубі» ці листи. Ще раніше я хотів був послати ці листи до редакції, але вони написані дуже неписьменно і мало зрозумілі...

Але тепер після поїздки п. Еріо по совітському союзу, і після його запевнень, що в Україні голоду нема, а тільки рай та щастя, я ці листи вам посилаю, прошу їх передивитися й оголосити ті, які підтверджують той страшний голод, про котрій вже давно пишуть.

Ця людина, що мені пише листи, зовсім неполітична і мало письменна, і пише в своїх листах чисту правду.

З пошаною X.

16. IX. 1933.

Ці всі листи написані дійсно малограмотно, але всі їх легко можна розібрати. Представляють вони жалюгідний вигляд — на клаптиках паперу, на сторінках книжки, переслані у конвертах, яких в Європі не можна бачити, такі плохі.

Один короткий лист написано на шматку сторінки з книжки, наголовок якої є й на сторінці — «Освобожденный труд». Надруковано на цій картці вірші, з яких видно лише кілька слів:

Хлеба вы взростили, — другой их пожнет;
Богатства нашли вы, — другой...
Вы платягя со...

Судячи по заголовку книжки й по змісту наведених слів — це комуністична пропаганда. І якою іронією й засудом большевизму являються написані на цьому клаптику впоперек віршів неграмотною рукою селянина такі слова: «ожидаемо тепла то люде страшно будуть мерти 40 чоловік в день бо мрут...»

Слова ці очевидно писано перед весною. Взагалі-ж листи обіймають собою час від минулої зими до літа. Не будемо їх наводити повністю, зробимо лише виборки тих місць, які торкаються голоду.

«Сьогодні їду. Узняв білет у Росію, хоч може сам себе прокормлю, а може й найду (хліб, працо? Р.), сімейство заберу по весні, як не подохне до весни, а може хліба куплю з пуд печного. Дожився, брат, і я. Морози сьогодні 30 градусів, а я напівголий їду у далеку дорогу, і голодний, і голий...»

«Милій..., як я тобі писав у попередніх листах, що я собірався їхати в Росію по хліб, то я поїхав на позичені гроші. Іздив 8 день, насилу купив у Росії півтора пуди муки по 45 рубл., та пересилка 13 рубл. за пуд, та у два кінці білети 60 р. та корма, то мало чого й залишилося. А скільки горя я набрався і насилу приїхав. Воші чуть не з'їли мене дорогою. Як я прийшов додому, до діти вже 5 днів нічого не їли. Залишив я дітям хліба і картоплі, а сам, хоч вірь, хоч ні, пішов у город без куска хліба і без грошей. Два дні вже сиджу у С., ослаб уже від голоду (очевидно, шукас роботи. Р.)».

«Дував, що вже тобі не буду писати, але як вислав тобі письмо, то ще 2 тижні прожив. Ноги попухли, а сам я висох і сплю сидючи, бо не можна лежати, — у грудях сильно болить; а в роті цинга. Але жінки чомусь мало мруть, а все мушени. Про дітей я вже й не журюся, всі попухли, однаково помруть, не знаю, чи хоч одно виживе, чи ні. Спасибі матері, сьогодні дала з хунт пшоно і ми трохи поїли, а то цілий місяць крім лободи ми вже нічого не їли. Руки дряжжать, не можу писати, але може ти не даєш нам погібнути»...

«Родина твого дядька й брата двоюродного уже всі померли з голоду».

«Як живий буду, то вік свій не забуду я тебе і буду просить одного тебе, інакше ніхто не спасе нас, як ти один, і не то що я, а й діти просять і жінка. Як що тільки тобі можна, а як ні, то прийдеться погібнути. У городі є торгсін, який на долари дає муку й що хочеш. Багато людей померло».

«Я уже був хворий і вся родина. Голодна смерть була недалеко. Я лежав. Тепер купив собі їсти (5 дол.). У нас помирає кожен день по 10 чоловік. Багато мре молодих людей... Корній помер, Овсій тако-ж і все його сімейство».

«Я одержав 40 кг. муки, 30 ф. пшоно, 1 ф. цукру. Як віз додому, то мене на дорозі пограбували — забрали 3 кг. муки й цукор».

«Дорогий..., я получив твої гроші. за що дякую тобі й цілую тебе, ти мій спаситель. Їли ми вже тільки макуху... Продав я на макуху все, не маємо ані сорочки, й напозичався вже 200 рублів. Два рази я був пухлий, а як опух 3-й раз, то кинув сімейство на голодну смерть, а сам пішов у... косити. Діставав по 2 ф. хліба на день, то трохи отпух, а прийшов додому, то всі діти лежали вже з голоду, але завдяки тобі, що прислав нам підмогу, всі ожили. Хоч би ти бачив, як ми отримали продукти. Діти хрестяться, плачуть і дякують тобі за кусок хліба. Дай тобі, Боже, здоровля. Я тако-ж плакав, як мала дитина».

«Подавав я заяву у колектив, так не приймають, бо маю переписку з емігрантом, хотів їхати десь на роботи, не пускають ніде з України».

«Я хотів виїхати десь шукати роботи, але не пускають українців у Росію».

«Широ дякую тобі, а тако-ж все сімейство, цілуєм, що ти спас. На де-який час я кинув сімейство, бо мене хворого вивезли у город. Я забрав останні білля й чугуни, пропродав за 5 ф. хліба, трохи оздоровився, міг ходити сам. Прийшов додому, а жінка й діти були вже напівмертві, але на велике наше щастя було повідомлення, що прийшли продукти. Казав доктор, щоб їли потрошки, а то помremo. Сказав доктор, що шів за 3 яб уже помер, і сказав, що діти де-які помруть. Але я вже не жадую, бо цей год не помер, то помру на той год або в-осени».

«В нашому селі померло вже 1500 людей. Як би ти мене побачив, так не в-лав би, я вже посивів і худий далі нікуди. Сили немає ніякої»...

«Сьогодні чуть не помер коло городу. Може й я помру, так що й твій труд не pomoже, хіба можна прокормити ціле сімейство. Прощай, спасибі».

«Ми їмо твої хліб по порціям, по 100 гр. на снідання й на обід. Люде їдять кору дубову й голову»..

«Ой, як би ти знав, що в нас робиться. Страшний суд. Люде валяють».

ся, як дручча. Мертвих у день 20 чоловік. Хліб 250 рублів пуд. Люде так як ідуць, так на вулиці й помірають».

Останній з листів датовано 2 серпня с. р. Далі листи перестали приходити. Що й до цієї родини, насувається сам собою страшний висновок.

Український павільйон на виставці в Чикаго

Від 1 червня с. р. відбувається в Сполучених Державах Північної Америки, в Чикаго, виставка, на взірць тієї, яка два роки назад відбулася в Парижі. Запевняють, що вона ще більш грандіозна, ніж паризька, як і пристало для Америки.

Але не з огляду на її велич і багатства хотів би написати цих кільки сторінок, лише з огляду на подію в зв'язку з цією виставкою, яка для України має не менше значіння, як може вся виставка разом — для Сполучених Штатів Америки. А саме — на цій виставці красується тако-ж і український павільйон. Засновано його переважно стараннями нашої галицької еміграції в Америці й нашими земляками з Галичини. Може навіть трохи підкреслено у всьому його «красивий» характер. Але гордістю павільйону є все-ж вистаба знаменитого скульптора Архипенка й збірка мап України, що притягає увагу наукового світу,—яку виставила наша емігрантська політехника: Українська Господарська Академія в Подебрадах, в Чехословаччині.

Український павільйон побудовано з дерева, рублений в углах. Посередині павільйону — велика саля, від якої в обидві сторони йдуть виставові кімнати. Навколо хати подвір'я, уладжено ресторан, малу відкриту сцену. Над салею зроблено вежу, на якій кидається в очі надпис — Ukraine. Вночі павільйон освітлюється рефлекторами.

Має павільйон добре положення, бо знаходиться коло однієї з вхідних на виставу брам, і стає коло нього тако-ж електрична залізниця. І скільки раз да день, як стає потяг, кондуктор крикне, а велика маса людей почує:

— Український павільйон!

Експонатів упорядчики павільйону зібтали стільки, що немає можливости його ввесь виставити — павільйон окаяється замалим. Так що експонати приходится виставляти по черзі. В павільйоні експонати поділено на три відділи — народнього мистецтва, модерного мистецтва, та матеріали для пізнання побуту й культури України.

Відділ народнього мистецтва найбільший й найбогатше представлений. Виставлено в ньому вироби кооперативи «Українське Народне Мистецтво» у Львові, кооперативи «Гуцульщина» і «Гуцульське Мистецтво» в Косові, килими пані Кульчицької, експонати Жінської Громади з Праги, Студ. Комітету й т. д.

Відділ цей поділено на дві групи — етнографичну (народня нща,

хатня сбстановка), та відділ, так мовити, прикладного народнього мистецтва, як, напр., сукні, вишиті народніми взорами, меблі й т. ин.

До другого відділу треба залічити експонати мистця О. Архипенка. Зймають його експонати чотири кімнати, і є їх більше сорока. Виставка творів цього мистця багато придала на вартості павільйону в очах чужинців, які часом і відвідують його з-за цих мистецьких праць. І преса звернула увагу на український павільйон тако-ж майже більше через цю мистецьку виставу.

Є тако-ж і образи, переслані ріжними українськими малярами.

Третій відділ — це відділ, так би мовити, господарський. В ньому виставлено експонати, по яких можна судити про господарство нашого краю. Це мапи, діаграми та статистичні таблиці, дуже дбайливо виконані в Українській Господарській Академії в Подебрадах. Розположено ці матеріали на стінах середньої салі, де розвішано тако-ж фотографії, краєвиди й т. д.

Всі ці мапи й діаграми дуже майстерно виконано і звертають вони на себе загальну увагу. Відомий проф. Пікар, що недавно піднімався на балоні в стратосферу, відвідав український павільйон аж тричі, уважно розглядаючи виставлені мапи та роблячи собі замітки. А чикагський Великий Музей звернувся до заряду павільйону з проханням подарувати всі мапи після виставки йому для вивішення у своїх виставових помешканнях.

Мапи ці, виконані в кольорах, такі: Українська етнографічна територія в Європі, мапа будівельних пам'яток України, мапа геологічного та підземних багатств української етнографічної території в Європі, ліси України, мапа установ та праці «Сільського Господаря» в Галичині, схема організації Української Господарської Академії, мапа сільського господарства та ґрунтів України, мапа промисловости України, населення України, порівняння посівної площі України з іншими краями, плекання с.-г. тварин в Україні і порівняння з іншими краями, порівняння збору збіжжя в Україні і в інших землях, водні сили України й інших країв, продукція вугля в Україні, продукція нафти, цукрова промисловість, машинобудівельна індустрія, розвиток «Сільського Господаря» в Галичині, розвиток с.-г. видавництва «Сільського Господаря» у Львові. Виставлено рівно-ж збірку експонатів галицької кооперації.

Взагалі український павільйон має велике інформативне значіння. Пропагандна-ж акція його ще збільшується в зв'язку з так званім «українським тижнем». Кожний нарід, що бере участь у виставці, має протягом п'яти місяців, поки вистава триває, — свій «тиждень». Український тиждень відбувся від 14 до 20 серпня. Тиждень цей пройшов дуже урочисто. і підчас нього американські українці мали змогу виявити своє життя культурне, мистецьке, громадське. Протягом цього тиждня відбувся ряд українських з'їздів — жіночий, молоді, і особливо так званий з'їзд професіоналів, в якому взяли участь кількадесят лікарів, учителів, адвокатів, редакторів газет та представників інших інтелігентних професій. На цьому з'їзді засновано Товариство (голова — адвокат О. Малицький з Клівленду, Огайо),

завданням якого поставлено гуртування в Америці української інтелігенції для спільної праці.

В українському тижні відбувся тако-ж офіційний виступ українців на так званому «почесному дворі» в Палаті Знання на виставці. Вітав з цієї okazji українців і «майор» міста Чикага, і в промові своїй зазначив, що він дуже гордий з того, що на виставці який в Чикаго беруть участь тако-ж і українці, бо вони, хоч і не мають своєї держави, все-ж спромоглися на те, щоб показати світові свою культуру й збудували свій павільйон. Зазначив він тако-ж, що із всього, що він на виставі бачить, набирає він переконання, що українцям належить між народами одно з почесних місць, закінчуючи свою промову побажанням скоріше бачити самостійну Українську Державу.

Співи українських хорів, гра оркестрів, танці, виступи солістів все чередувалося на сцені при величезному натовпі американської публіки. Це був дійсно урочистий, святочний день. Українці почули себе в чужій землі в оточенні всього свого рідного, і до того ще з нього були горді, бачучи, як все українське викликає у чужинців захоплення, як все українське чужинцям подобається. Почули себе на хвилю, ніби, дійсно, «в своїй хаті», мали навіть свою королеву... краси — Miss Ukraine, честь бути якою випала симпатичній красуні панні Марусі Любасівні...

Закінчилося це свято співом «Ще не вмерла Україна». А після нього відбувся банкет, на якому був присутнім голова чехословацького сенату п. Соукуп.

Чикагська вистава має звичай святкувати прихід кожного мільйонного відвідувача. Одинадцятимільйонного відвідувача заряд виставки вирішив пропустити через вхідну браму, біля якої знаходиться український павільйон. Обов'язок почастивати щасливого одинадцятимільйонного відвідувача поклали тако-ж на українській павільйон, як рівно-ж і його обдарувати.

Це було 23 серпня. На брамі номери вхідних квитків хутко більшають і підходять до No 11.000.000. В українському павільйоні напружене счікування. Кого доля пошле приймати?

Аж ось і гість. Збігаються фотографи, тріскотять апарати, гостя обступає натовп.

Запрошують його до ресторану в павільйоні, де гість віддає належну пошану як їді, так і питву і приймає на пам'ятку від українського павільйону подарунок — годинник з різьбою українського майстра.

Улягається трохи перший піднесений настрій. Це-ж і для павільйона велика реклама—прийняти у себе такого гостя, бо у всіх часописах разом з ним згадають ще раз український павільйон... Гість збирається відходити і його нарешті запитують хто-ж він є.

— Jestem Polakiem z Indujany...

Дійсно, несподіванка. Чекали на американця. Але в українському павільйоні мило прийнято, погощено й обдаровано польського гостя.

І в той час, коли польської «хати» на виставці в Чикаго зовсім не-

ма. Бо не зібралися американські поляки з засобами добудувати свій павільйон, який було дуже широко задумано.

Не без приємности й я зробив оце маленьку екскурсію на сторінках журналу до українського кутка на світовій виставці. Трохи тієї гордості, якою горді наші американці, переливається і в мене. Без сумніву, це новий український успіх, — ота п'ятимісячна пропаганда підчас тривання виставки. Але наслідки цієї події скажуться ще й пізніше, і може більші, ніж то здається з першого погляду. Десьте пригадати про те об'єднання українських інтелігентних сил в Америці, яке сталася або прискорилося завдяки, може, саме українському павільйонові. Коли це об'єднання правильно зрозуміє своє завдання української інтелігенції в такому краю, як Америка — наслідки цієї події — заложення тієї організації — можуть бути величезні. Успіху в її роботі сердечно бажаю, як тішуся й з успіху, який має сам український павільйон. Бо це велике досягнення — довести задуманий план створення такого павільйону до кінця й налагодити задовільно його роботу. Потрачено на його організацію й спорудження багато енергії й немало засобів, що тако-ж є своєрідним успіхом в українському житті та являється покажчиком, що подібних підприємств український загал може підійматися й на будучий час.

Очевидно, мобілізовано було не мало матеріяльних сил в українській Америці на влаштування павільйону. Після закриття виставки ці сили лише не слід було б демобілізувати. Стільки у нації є завше чергових завдань до виконання. На сьогодні хіба чи не найголовнішим з них буде порятунок фізичного існування великих мас свого народа, яким доля судила вмірати зараз від голоду під большевицькою московською владою. Направити туди, на Схід, свої сили тепер належалося б, може, й нашій американській еміграції.

Богдан.

3 міжнародного життя.

— Два націоналізми.

В Європі, як вказано було минулого разу на цьому місці, в центрі міжнародної політики стоїть Германія; в Азії ту саму ролю грає Японія. З цієї причини в європейській пресі можна натрапити часом на спроби прирівнювати оті держави одну до одної, говорити про те, що вони переживають ту саму стадію свого розвитку, бо обидві захоплені націоналістичними настроями, які й являються рушійними їх внутрішнього життя й закордонної політики. В дійсності для такого прирівняння дуже небагато підстав, і то здебільшого — зовнішніх.

Що правда, Японія, так само як і Германія, переживає зараз напружений час свого націоналізму, але її націоналізм дуже одмінний від расової концепції Гітлера; одмінний методологічно, а особливо — ідеологічно, що для такого роду людських рухів має найбільше значіння. І хоч це, може, для де-кого з європейців здасться образливим, все таки треба визнати, що азійський японський націоналізм вищий за новітній германський. Методи його лагідніші, принципи благородніші і, можна сказати навіть, ближчі до європейського розуміння людини і людського поступу.

Не вдаючися до більших подробиць, досить для цього хоч поверхово порівняти між собою два історичних документи, що лежать в основі вказаних двох націоналізмів. Один з них — це відома книжка Адольфа Гітлера «Mein Kampf» (Моя боротьба), написана і видана літ десять тому германським вождем. Другий — інструкція військовим людям, властиво п'ять її заповідів, оголошена в р. 1882 мікадом М. Мутсугіто, славним реформатором Японської держави.

Книжка Гітлера стала на сьогодні германською свангелією і по ній, так кажучи, переходить зараз установка германської душі. В основу нації в ній покладено расу, і то расу чисту, бо найменша домішка крові чужої псує расу і позбавитися од неї, відтворити чистоту можна що найкоротше за три покоління. Раса — все; вона вища за людей і за людство, вона вища за всі ідеї і почуття, коли вони породжені чужою расою. Люде чистої раси мають складати, так мовити, природню тотожність, тобто мати ті самі нахили, думки, почуття, переконання, той самий світогляд, і, як здається, навіть той самий зовнішній вигляд; принаймні німці в уяві гагенкрейцерів мають бути всі високі зростом, великі тілом, біляві, з блакитними очима. Раси в світі не всі рівноцінні, не всі мають рівні права на достойне існування. Градація їх така: по-за європейські раси — взагалі нічого не варті, навіть шкідливі, особливо їх кров, європейські-ж діляться на дві рівні частини, а саме — на расу вождів, як от являється раса германська, і меншевартісні, якими є всі інші раси в Європі. Та сама градація встановлена і що-до світових культур. Єдиної людської культури немає і не повинно бути. Є окремі расові культури і найцінніша серед них германська, але не сучасна, бо вона поповнена вкрай чужорасовими впливами, а історична, та, що має відродитися зусиллями гагенкрейцерів і джекрета якої знаходиться в германській старовині. З нею німці, як нація вождів, мусять відновити свою колишню славу й силу, стати світові зразком і прикладом, а далі — гегемоном і вождем.

Цілоком инший характер мають заповіді мікада Мутсугіто, які так само стали свангелією японського народу. В них ні слова не говориться про расу, натомість цілу увагу звернуто на людину та її моральні якості. Добрим членом японської нації, на думку мікадо, може бути лише людина скромна, вихована, дояжлива, одважна, чесна, чиста серцем і перейнята почуттям патріотичного обов'язку. Лише ці якості, коли вони будуть поширені й прийняті всіми, допоможуть японцям звеличити перед світом і збогатити свою улюблену батьківщину.

Як вказано вище, заповіді Мутсугіто являються лише частиною його інструкцій військовим людям. Вони лягли в основу морального виховання японської армії, стали молитвою (мікадо, як вірять японці, походять од богів) японських військових, од маршала й до шерохового. Але з армії сила їх перекинулася і на цілу країну. Бо японські військові здебільшого — прості вояки й старшини — селянські діти, одслуживши свій службовий термін, не розпорюються і не зникають, а утворюють військові союзи, поширюють прийняті ними від мікада заповіді серед населення, виховують на них і ведуть його тим за собою. Уже давно впливи тих організацій охопили колосальну більшість японського народу, а за останній час, що став для Японії часом боротьби за національну майбутність на азійському континенті, впливи ці залили японський парламент, владу і політичні партії. Це й є та течія, яку по-за Японією звуть зараз військовою партією, яка рішає внутрішні справи й веде закордонну політику іменем цілого японського народу, бо належать до неї всі, од мікада і до останнього селянина включно.

Точний текст п'яти японських заповідів досі був відомий добре лише спеціалістам. Для ширшого вжитку в Європі, коли не помиляємося, поперше видруковано їх в «Le Temps» в перекладі Роберта Пулена. З ним цікаво буде ознайомитися українцям, особливо, нашим військовим. Він такий:

Перша. Військові люде, суходольні і морські, повинні вважати найсвятішим своїм обов'язком вірність своєму суверену й своїй батьківщині.

Патріотизм є властивий усім, хто народився на нашій землі, але для військового він являється первісною цнотою, бо людина, позбавлена могутнього патріотизму, мусить уважатися нездатною для військової служби. Люде невірні, це як ляльки, хоч яке було б їх вивчення, хоч якого поступу не дійшли б вони в мистецтві та знанні військового, частини, складені з таких лдей, були б не військом, а бандами в час небезпеки. Волики, ви повинні пам'ятати, що оборона батьківщини її утримання її престижу залежить від її збройних сил, суходольних і морських, і міра чинної сили армії є одночасно й мірою добробуту її батьківщини. Тому ви маєте триматися завжди в стороні від публічних дискусій, аби присвятити себе виключно виконанню вашого головного обов'язку, що його ви маєте вважати тяжким, як кам'яна гора, а жертву вашим життям на користь вашого обов'язку — легенькою, як пташине перо. Дбайте тому про те, щоб ніколи не викликати нещастя, порушивши добру волю свою.

Д р у г а . Військові, суходольні і морські, мають бути виховані. Службовці армії та флоти утворюють з себе ієрархію, зачинаючи з маршалів та адміралів і кінчаючи звичайними шереговими матросами, підпорядкованими один одному в інтересах і для потреб командування. В одній і тій самій ступінні так само є нерівності, засновані на старшинстві, і молодші службою мають слухатися старших. Нижчі мають коритися своїм вищим так, начеб-то їх накази виходили безпосереднє від мене. Нижчі ступінем і молодші службою повинні поважати своїх вищих і старших навіть і тоді, коли вони не являються їх безпосереднім начальством. З другого боку вищі не сміють що-до своїх нижчих поводитися з погордою та ніхотою, і завжди, за винятком випадків, де суворість неминуча, вони повинні у відносинах з нижчими ставитися до них м'яко і ласово, так, щоб старшини й шерегові творили з себе, так мовити, одну людину на службі батьківщині. Військові, коли нижчі не поважатимуть своїх вищих, коли вищі грубо будуть поводитися що-до своїх нижчих, коли добра гармонія таким чином буде втрачена, ви станете прокляттям для армії, ви вчините непрошений гріх проти своєї батьківщини.

Т р е т ь я . Бути хоробрим для військових — справа їх честі. Мужність завжди високо ставилася на нашій землі, вона творить основну рису характеру моїх підданих. Військові завжди повинні пам'ятати про цю цноту, бо їх обов'язок — зустріч з ворогом на полі бою. Але вони мають старанно дбати про те, щоби відзняти справжню мужність від мужності видимої, бо-ж носіншлливий акт молодого людини чи впрост бравада не можуть бути названі справжньою мужністю. Військова людина мусить бути завжди дуже розважливою і будувати плани свої лише на підкладі холодного роздуму й обережливості. Ніколи не слід зневажати ворога, хоч і який він був би слабший, як ніколи не годиться відступати перед сильнішим ворогом. Бути справді мужнім це — виконати до кінця свій обов'язок. Так само й люде, що справді мужні, ставляться завжди до других ласово, щоби заслужити тим собі пошану людську. Звичайна бравада з нахилом до насильства стане причиною ненависті до вас, як до хизаків, цього не забувайте.

Ч е т в е р т а . Військові повинні бути лояльними. Явна річ, що лояльність являється основною цнотою кожною звичайною людини, але нелояльні військові люде не зможуть ані одного дня жити з своїми товаришами, бо лише лояльність допомагає їм здобути пошану для свого слова, лише вона дає їм можливість виконати свій обов'язок. Тому, коли ви хочете бути лояльними, розважте перше, ніж давати своє слово, запевніться, що ви зможете його дотримати. Обіцяючи зробити те, в чому ви не певні, що ви зможете його виконати, заангажовуючися в такий перозважливий спосіб, ви поставите себе в тяжке становище й станете жертвою свого марного жалю. Перше, ніж розпочинати яку будь акцію, маєте зважити чи вона справедлива чи ні, добра чи лиха. Коли у вас є причини думати, що ви не зможете виконати своєї обіцянки, чи те, що вона вам надто багато коштуватиме, будьте розсудливі й не беріть на себе тої обіцянки. Історія дає нам приклади цієї істини: часто траплялося,

що герої чи великі люде знаходили свою загибель, чи витрачали свою честь тому, що давали себе заводити чи зневажати необхідністю бути лояльними в дрібних річах, а кінчали й тим, що переступали основні заповіді цноти або жертвували на користь своєї персональної лояльності громадською справедливістю. Дбайте про те, щоби не довершили ви таких хиб.

П'ят а. Військові мають бути життям своїм прості й помірковані. Не дотримуючися простоти й поміркованости, ви станете розніжені й нестійкі, ви наберете звички до розкошів, яка заведе вас до користоловства і до такої поведінки, що ні ваша лояльність, ні ваша мужність не врятують вас од призирства й ненависти людської, і все ваше життя буде для вас нещастям і прокляттям. Коли ці злочинні звички до розкошів зродяться серед старшини та в інших людей, вони поширяться, як пошесть, серед цілого війська, і зникне тоді і дух його, і дисципліна. Тому, що ця сторона вашого життя лежить у мене глибоко на серці, я виголосив наказ про дисциплінарні заходи, призначені для припинення вказаного лиха, і тепер, в моїх піклуваннях про вас, проголошую ще й цю інструкцію, аби ви були подвійно попереджені.

Дод а т о к. Військові, ви не зневажайте ніколи ні одної точки з цих п'яти заповітів моїх, ви їх розмислите побожно в серцях своїх. Вони складають собою справжній світогляд військовий, а чисте серце надає їм чинну сутність. Бо без чистого серця — гідні слова і гідна поведінка самі собою — лише марні прикраси. Коли-ж ви матимете чисте серце, то це буде перед вами нічого, що було б вищим за ваші сили. Більше за те: ці п'ять заповітів охоплюють собою основну правду небесну і земну; вони — первісні догми цілого людства, а тому їх легко прикласти до практики й заховати в житті. Військові, тримайтеся точно моїх інструкцій, беріть в собі оті основні цноти, з твердою рішучістю виконати ваш обов'язок перед рідною землею, і виконати його в такий спосіб, щоб моє серце було повне довершеного задоволення і щоб так само, як і я, цілий народ моєї держави був задоволений і щасливий.

Такими рисами одкреслюються два націоналізми: один — повітній європейський і другий — досить давнього походження — азійський.

Observer.

Заходи уряду УНР в Лізі Націй в справі голоду в Україні

Представник уряду УНР п. О. Шульгин 27 вересня с. р. доручив у Женеві слідуючого листа голові 14 сесії пленарного засідання Ліги Націй:

Шане Голово,

Маю шану звернуть особливу увагу Вашої Екселенції на страшний голод, що панує зараз в Україні.

Сотки тисяч, мільйони чоловіків, жінок і дітей жорстоко страждають від цього нещастя й мруть у великих кількостях. Нашій багатій країні загрожує винародовлення, бо пустіють цілі села, що вмерли або залишені селянами, які пішли в світ шукати хліба.

Чисельні свідчення як українців, так і чужинців освічують деталі цієї катастрофи без прикладу.

Таке становище нашої країни ще більше парадоксальне, бо язиива 1932-1933 рр. є порівнююче добрі й цілком вистачаючі для прокормлення населення. В цій ноті ми ухилилися від політичних проблем, які ми згадували в нашому останньому мемюарі, представленому в Лондоні Його

Ексселенції Р. Макдональдві, президентові економічної конференції. Але тут ми мусимо зазначити, що до голоду в Україні спричинилася, з одного боку, колективізація хліборобства, силою запроваджена совітами, а особливо так звана хлібозаготівля. Збіжжя, зібране в Україні, призначено на постачання совітській армії, Московщині й особливо на вивіз.

Коли роки 1932 й особливо 1933 були такі тяжкі й трагічні для України, наступаюча зима й весна 1934 року заповідаються ще більш сумшми.

І саме тому ми засилаємо через посередництво Вашої Ексселенції гарячий заклик до Ліги Націй і до цілого цивілізованого світа, прослячи їх прийти з допомогою українському народові.

Ми просимо Вашу Ексселенцію:

1) прийняти необхідні міри, щоб перешкодити вивіз хліба з СССР, в дійсності з України;

2) організувати анкетну комісію, яка б могла на місці встановити розміри нещастя;

3) організувати міжнародно поміч голодуючим в Україні.

Ми надісмось, що Ліга Націй не зможе пройти мимо нашого прохання і що весь цивілізований світ почує анель уряду УНР, що знаходиться зараз на вигнанні.

Всі українці, мільйони яких розкидано тако-ж по цілому світі, підтримають нас, як один чоловік, в цьому проханні, яке є продиктоване страшною тривоною за долю великого народу в нещасті.

Прійміть, Пане Президенте, запевнення в моїй глибокій пошані

О. Шульгин.

11 жовтня с. р. о 16 год., в третю річницю смерти

**Німфодори Методієвни
ЛОТОЦЬКОЇ**

відбудеться панахида на могилі святої пам'яті Небіжчиці
на Вольському кладовищі у Варшаві.

Хроніка

З життя укр. еміграції. У Франції

— Перебування сенатора Залозецького і депутата Сербинюка в Парижі. 23 вересня с. р., проїздом з Женеви, завітали до Парижа п. сенатор Залозецький і п. депутат Сербинюк. Представник Української Місії вітав гостей в імені голови Місії, а ген. О. Удовиченко в імені українських організацій.

На другий день, в неділю, 24 вересня, буковинських гостей українська колонія в Парижі приймала в Українській Бібліотечі ім. С. Петлюри. Гостей приймав заступник голови Ради Бібліотеки п. І. Косенко. На прийнятті були також заступник голови Гол. Ем. Ради п. ген. О. Удовиченко, п. міністр І. Токаржевський з дружиною, п. голова Ген. Ради С. У. Е. О. у Франції п. М. Шумицький, п. Рудичів, п. М. Єремів, член ревіз. ком. Союзу У. Е. О. у Франції п. Постишниця, настоятель православної парафії у Франції п.-о. І. Бриндзан.

Вітаючи гостей в Бібліотечі, п. Косенко звернувся до них з таким словом:

— Дорогі гості! Дозвольте привітати вас з сердечною радістю в імені Ради Української Бібліотеки імені Симона Петлюри і подякувати щасливому випадкові, що привів вас до Парижа і дав нам змогу тут вас вітати.

— Я не помилюся, коли скажу в імені всіх присутніх, що українська еміграція у Франції її скарб по світі знає її високо цінить вашу патріотичну й мудру працю на захист українських прав. Прийміть-же, пане сенаторе і пане депутате, вирази нашої до вас пошани і наш ширий братер-

ський уклін Зеленій Буковині.

Далі, під проводом п. бібліотекаря І. Рудичева, гості оглянули Бібліотеку і Музей імени С. Петлюри, а потім провели вечір в дружній розмові з присутніми, які винесли найкращі враження з цього, хоч короткого, але сердечного побачення з представниками Буковини.

Від імени Громади в Château de la Forêt складаємо сердечну подяку нашому дорогому п.-отцеві Бриндзанові за відвідини нашої Громади в глухому кутку Альп і за добре настирське слово.

Голова Громади Родкевич,
Секретарь (підп. нечиткий).

У Бельгії.

— З діяльності Українського Комітету Допомоги голодуючим в Україні — у Бельгії. Комітет по своїм заснованні вивустив апель до бельгійців і бельгійських гуманітарних установ під заголовком — «SOS поневоленої вмираючої України», — прохаючи негайної допомоги.

Як наслідок цього апеля, що був надрукований в пресі десятки головних міст Бельгії, появилися прегарні великі статті бельгійських авторів, в яких висловлювалося співчуття страждальчій Україні та закликалося ціле людство до міжнародньої допомоги нашій батьківщині. Апель зробив велике враження. Поступили пожертви від окремих бельгійців.

Комітет подав також прохання кардиналові Van Roey, архиспископу Малінському, підняти допомогову акцію та вжити своїх

впливів для створення бельгійського комітету допомоги Україні.

Комітет випускає комунікати про голод в Україні для преси, для дипломатичного корпусу, для членів парламенту й сенату і т. д. Число 1 цього комунікату повністю вмістив на своїх сторінках великий ілюстрований тижневик «Soirées» (ч. 102, 15. IX. 1933, Bruxelles) в частині під наголовком: «Ерію в СССР». поміж свілинами з побуту п. Ерію в Києві, Харкові та Одесі. Над змістом комунікату написано: «Ceux, que Monsieur Herriot n'est pas allé réconforter».

Нарешті Комітет випустив для преси й впливових кол більший документ — «Генега голоду в Україні, на підставі зізнань втікачів з України та листів від тих, що не змогли втікти».

Судячи по характеру й кількості статей і заміток в бельгійській пресі про голод в Україні, — бельгійська опінія свідомо страждальцям України і співчуває їм.

Ю. Я.

В Німеччині.

В Українському Науковому Інституті в Берліні відбувся 7 липня с. р. доклад українською мовою доц. д-ра Б. Крупицького на тему — «Роль Запорозької Січі в історії України», а 11 вересня с. р., тако-ж українською мовою, доклад директора Українського Національного Музею у Львові проф. д-ра І. Свенцицького на тему — «VII міжнародній історичній та XIII міжнародній історично-мистецькій конгрес».

Протест української еміграції в Німеччині проти організації більшовиками голоду в Україні. В день національного смутку, 11 вересня ц. р., гр.-кат. душпастирство в Німеччині запросило всіх українців о 6 год. веч. до церкви Марія-Шуц на панахиду по забордованих і померлих з голоду в Великій Україні. На цей зазив явилася без різниці партій і віроісповідань ціла українська

колонія; був присутнім тако-ж і б. гетьман Скоропадський із своєю родиною. На зворушливе запрошення душпастирства відгукнулися тако-ж і представники грузинського, азербейджанського, туркестанського й інших народів, що, як і ми, тяжко страждають під большевицьким ярмом. Явилось тако-ж багато німців-католиків, при чім Берлінський Єпископський Ординаріят делегував свого заступника крилошанина о. прелата Міхтенберга.

На початку прочитав о. д-р Вергун по німецьки відозву українських гр.-кат. владик в Галичині, а відтак виголосив німецьку проповідь, в якій, з'ясувавши заслуги українського народу в його історичній боротьбі проти східньої анархії, з великим піднесенням і чулістю звернувся в ім'я гуманних і християнських ідеалів до культурного світу з напінням його моральні зобов'язків супроти наших, страждальчих під московським терором братів та інших поневолених народів. Після проповіді і відслуження панахиди відбулася збірка, яка дала 26,50 марок.

Того-ж самого дня увечері влаштувала Українська Громада в Німеччині протестаційне віче, яке відкрив голова Громади о. д-р Вергун. Секретар Громади д-р Б. Крупицький подав напямні ліній праці над несенням допомоги голодним братам в Україні, зауваживши, що крім звернення до різних міжнародних установ, як Червоні Хрести, Ліга Націй і т. д., доконче потрібно, щоб усі українці без різниці віри зверталися до Св. Отця Папи Римського, як до установи, в якій зосереджена совість світу. Головою Громади була предложена і одностайно прийнята наступна резолюція: «1. Ми протестуємо перед цілим культурним світом проти засудження українського народу на голодну смерть та проти знищення московським урядом української церкви; 2. Ми протестуємо проти вандалської економічної політики большевиків, яка засудила вже мільйони наших бра-

тів і сестер на голодну смерть 3. З побожністю слідкуємо ми за хрестним шляхом наших братів у совітській Україні, подивом наповнює наші серця героїчна стійкість, з якою боряться вони проти чужого українця і їм накіпеного комуністичного режиму.

Ми запевнюємо наших братів, що наш зв'язок і єдність з ними є непорушні і такими остануться на віки, помімо всяких кордонів і перешкод».

Попанування через вставання жертв большевизму і співом національного гімну закінчилося протестаційне віче і день смутку української колонії в Берліні. Підчас віча зібрано коло 70 марок.

23 липня на службі Божій в Бремені, 30 липня в Грімені коло Штральзунду, 27 серпня в Гемелінгені підчас проповіді — відчитував о. д-р Вергун глибоко діймаючу відозву наших владик про голод в Україні. Тому що по містах майже всі наші робітники без роботи, не збираю жадних датків, тільки в Грімені, де зійшлися польові робітники, які поки що мають працю, складено на допомогу голодуючим 9.50 марок.

Зворушуюче було дивитись, як наші робітники як в Грімені, так і в Берліні витягали останні сотики з кишені, щоб хоч найменшою лептою прийти на поміч голодуючим.

В Берліні ведеться Громадою тако-я збірка між українською колонією для потерпівших від повені в Галичині. Функції Комітету Допомоги Голодуючим в Україні веде під цю пору Управа Української Громади в Німеччині з осідком в Берліні.

В Фінляндії

-- Українська Громада в Гельсінках в справі голоду в Україні. Українська Громада в Гельсінках, що майже вся складається з наших селян, які втікли до Фінляндії з Соловеської каторги, на загальних збо-

рах 10 вересня с. р., після доклада про голод в Україні, прийняла резолюцію протесту проти московської окупації України й проти організованих совітською владою заходів для знищення українського народу.

Члени Громади в Гельсінках, які самі ще кілька літ тому були в Україні, знають тамошні поміри й настрої. Тому де-які витяги з резолюції загальних зборів цієї Громади представляють живий інтерес.

«... Український народ увесь з костей і до мозку проник сепаратизмом. Та й не дивно, бо за 15 років панування червоних москалів немало пролито крові українського народу.

Люде тепер перестали вірити агітаторам, що увесь час перекопували, ніби режим панує лиш ті часи, поки буржуазні держави не покинуть гострити свій меч на большевиків. Люде тепер переконалися, що ті-ж буржуазні держави є не тільки байдужі до совітських справ, а навпаки — ще й помагають їх розвиткові...

За час панування в Україні большевиків усі побачили своїми очима наслідки. Де колись пишались хати роскішними зеленими садами, токи були повні збіжжя, обори — скота, в хатах вселю виглядали люде, — тепер пуста, все вимерло від голоду.

... Ми приєднуємося до протесту Українського Громадського Комітету Допомоги голодуючій Україні у Львові й гаряче протестуємо перед усім світом проти окупації України.

Ми, як знаючі думку українського народу в Україні, заявляємо всему світові, що ніхто, крім української влади, не в праві репрезентувати Україну»...

Оповідання біженця з України.

(Продовження).

Коли чоловік заріже коня, що би відтягнути бодай на трошки жахливу долю свою та своїх діток, то робить це він як можна потайніше, бо коли про це довідається влада, то за вбитого ко-

ня іншого суду немає, як розстріл. Його забирають до в'язниці, як економічно-політичного злочинця і судять показовим судом, — мовляв, для науки іншим.

Для того, щоби всі ці страждання не вилились у бурхливу хвилю селянського революційного повстання, то пророблено розкласівку. Наприклад, — партійці, комсомольці та інші зрадники рідного краю, — це є актив, що зв'язаний щільно з міліцією та ОПУ. На один найменший протест проти насильства негайно викликають міліцію й відправляють до в'язниці, де виснажують голодом. В'язневі доводиться сидіти довгий час, поки розглянуть його справу, але й коли її розглянуть, то їде його не краща доля: його засуджують або на довший термін ув'язнення, або на висилку у далекий холодний край, як Архангельск, Соловецькі острови. Звичайно, цього всього неможливо перенести людині, і багато людей умірає у «допрі» (тюрма), багато на етапах та у далеких, холодних, несприятливих для українського народу кліматично краях. На засланні використовують українців на найтяжчих роботах, як худобу, під доглядом озброєної сили.

Українське селянство в Україні їде дуже того часу, коли можна буде скинути те пійтуче кацанське ярмо, що не дає жити й розвиватися українському народові. Але з так поставленою на селі політикою, де влада знаходиться цілковито в руках кількох зрадників та присланих кацанів (бо с села, куди присилають голів сільрад та колгоспів), а тако-ж і за відсутністю зброї, яку кацани добре викачали, селянство не в силі зробити багато. Воно всю свою надію покладає на Захід.

На Донбасі та по промислових пунктах зорганізовано великі загони міліції як кінної, так і пішої, озброєної згідно з останніми вимогами техніки. Крім того, стоять кадрові частини війська та так звана заводська самоохорона, котру укомплектовують з демобілізованих червоноармійців та з

комуністичних кадрів робітництва.

Населення тікає до великих міст. Гадає, що там знайде порятунок, але знаходить там не порятунок, а смерть; на вулицях по містах совітської України що-дня лежить сила трупів тих нещасних, що померли від голоду.

Вісти з України.

Не зважаючи на те, що вже є зерно нового врожаю, большевицька влада в Україні видала розпорядження про те, щоби не випікати хліба з чистої муки. Виключення робиться лише для лікарень, але в обмежній кількості і за дозволом спеціальної комісії.

Україна уявляє з себе правдивий військовий табор. По більших містах та промислових центрах, як Донбас, Дніпропетровськ, Миколаїв, Одеса військові гарнізони побільшено в 3-4 рази. Пояснюється це побоюванням робітничих розрухів, які зараз, на тлі загального голоду, були би небезпечні для існування большевицького режиму. Не маючи змоги забезпечити харчування промислових осередків, большевики зарядили контроль робітничих та адміністраційних кадрів на совітських підприємствах.

В першу чергу звільняють не-кваліфікованих робітників, головним чином селян, що поступили на фабрики та заводи протягом 1931 та 1932 років. Зважаючи на те, що безробітній не має права користатися навіть в самій обмеженій кількості продуктами робітничих кооперативів, — звільнення з фабрик рівнозначне з засудженням на голодну смерть. У зв'язку з цим настрої серед робітництва надзвичайно не надійний. В Донбасі дійшло до сутички між робітниками і військом, під час якої три робітники забито, 8 ранено і коло 50 душ заарештовано і вивезено до Харькова. Крім того, коло 500 робітників звільнено без права вступу протягом 6-ти місяців на будь-яку іншу фабрику. У всіх робітників одібрано тако-ж хлібні картки,

отже і їх засуджено таким чином на голодну смерть.

Для охорони врожаю, при кожній сільській раді, при кожному совхозові та колхозові утворено спеціальні охоронні штаби та відділи так званої легкої кавалерії, які охороняють не тільки вже зібраний хліб, але й той, який стоїть на полі. Для відділів легкої кавалерії використовують, головним чином, дітей та комсомольців.

Голодне населення потайки, коли удасться, розбирає хліб. Майже кожної ночі чути на полях стрілянину та зойки ранених. У зв'язку з «розкраданням» хліба розв'язано 14 совхозів, а їх адміністрацію, яка складалася виключно з партійців, заарештовано і притягнуто до суду.

Ніколи ще в Україні не перевозилося таких масових арештів, як зараз. Всіх заарештованих вивозять з України на примусові роботи. Серед заарештованих великий відсоток бувших партійців, яких вичищено з партії, як «петлюрівців».

Мануїльський, — голова кнївської обласної комісії по партійній чистці, офіційно заявив співробітникам совітської преси:

«Виключені з партії часто гдузують з партії та зрадянської влади. Були випадки, коли вигнані з партії петлюрівські агенти майже одверто ставали на шлях зриву урожайної кампанії. Бували і такі випадки, коли вичищені з партії злочинні елементи продовжують залишатися на своїх місцях, під носом у районного партійного комітету та радянських органів влади, продовжуючи й далі розвалювати працю колхозів».

У зв'язку з голодом і терором сепаратистичні настрої охоплюють все населення України. Постишев, — фактичний диктатор в Україні, признався, що «класові вороги та українські шовіністи зручно агітують у партійних масах проти московського центру».

Весь большевицький апарат в Україні пересякнутий невдоволенням і поступово розпадається. Невпевність свого становища Москва намагається рятувати випробуваними методами арештів, висплог і терору. Серед заарештованих знаходяться і бувні депутати-комуністи польського парламенту української націоналістичної партії, які втікли з Польщі.

Зміст.

Париж, неділя, 1 жовтня 1933 року — ст. 1. К. Мадієвич. Симон Петлюра і сучасність — ст. 5. О. Шульгин. Проблеми сучасної політики — ст. 12. З листів з України — ст. 18. Богдан. Український павільйон на виставці в Чикаго — ст. 20. Observer. З міжнароднього життя — ст. 23. Заходи уряду УНР в Лізі Націй в справі голоду в Україні — ст. 26. Хроніка — ст. 28.

НОВЕ ВИДАННЯ ГОЛОВНОЇ ЕМІГРАЦІЙНОЇ РАДИ.

Вийшла нова брошура Головної Еміграційної Ради під назвою: «С д и п и й ш л я х» (через соборність нації та єдність партій до державної самостійності України).

Зміст брошури складається з відозви Гол. Ем. Ради до всіх українців і промови Головного Отамана Андрія Лівницького. Брошуру прикрашено портретом Головного Отамана А. Лівницького.

Діставати брошуру можна у всіх книгарнях і в організаціях Головної Ради.

Ціна 2 фр без доставки.

Редакція і адміністрація: 42, rue Denfert-Rochereau, Paris-V
Tél. Danton 80-03.

Для переказів у Франції: «Le Trident», chèque postal 898.50, Paris.
Редагує — **Комітет.**

Адміністратор: **Іл. Косенко**
Le Gérant: M-me Perdrizet.
